שמבזבזין דין אביהם לעתיד לבוא אומרים לפניו רבונו של עולם מאחר שאתה עתיד ליפרע מהן למה הקהיתה שיניהם בם אמר ר' אילעא בר יברכיה אלמלא תפלתו של דוד היו כל ישראל מוכרי רבב שנאמר [1]שיתה ה' מורה להם וא"ר אילעא בר יברכיה אלמלא תפלתו של חבקוק היו ב' תלמידי חכמים מתכסים בטלית אחת ועוסקין בתורה שנאמר [2]ה' שמעתי שמעך יראתי ה' פעלך בקרב שנים חייהו אל תקרא בקרב שנים אלא בקרוב שנים ואמר ר' אילעא בר יברכיה [א]שני תלמידי חכמים המהלכין בדרך ואין ביניהן דברי תורה ראוין לישרף באש שנאמר [3]ויהי המה הולכים הלוך ודבר והנה רכב אש וגו' טעמא דאיכא דיבור הא ליכא דיבור ראוין לישרף וא"ר אילעא בר יברכיה שני ת"ח הדרין בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה אחד מת ואחד גולה שנאמר [4]לנוס שמה רוצח אשר ירצח את רעהו בבלי דעת ואין דעת אלא תורה שנאמר [5]נדמו עמי מבלי הדעת אמר ר' יהודה בריה דר' חייא כל ת"ח העוסק בתורה מתוך הדחק תפלתו נשמעת שנאמר [6]כי עם בציון ישב בירושלים בכה לא תבכה חנון יחנך לקול זעקך כשמעתו ענך וכתיב בתריה [7]ונתן (א) ה' לכם לחם צר ומים לחץ ר' אבהו אומר משביעין אותו מזיו שכינה שנאמר [7]והיו עיניך רואות את מוריך ר' אחא בר חנינא אמר אף אין הפרגוד ננעל בפניו שנאמר [7]ולא יכנף עוד מוריך: רשב"ג אומר משום ר' יהושע מיום שחרב בהמ"ק אין וכו': אמר רבא בכל יום ויום מרובה קללתו משל חבירו שנאמר [8]בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר הי בקר אילימא בקר דלמחר מי ידע מאי הוי אלא דחליף ואלא עלמא אמאי קא מקיים אקדושה דסידרא ואיהא שמיה רבא דאגדתא שנא' [9]ארץ עפתה כמו אופל צלמות ולא סדרים הא יש סדרים תופיע מאופל: ולא ירד טל לברכה וניטל טעם פירות וכו': תניא [ג]ר"ש בן אלעזר אומר טהרה בטלה טעם וריח מעשר ביטל שומן דגן רב הונא אשכח תומרתא דחינוניתא שקלה כרכה בסודריה אתא רבה בריה א"ל מורחינא ריחא דחינוניתא א"ל בני טהרה יש בך יהבה ניהליה אדהכי אתא אבא בריה שקלה יהבה ניהליה א"ל בני שמחת את לבי והקהיתה את שיני היינו דאמרי אינשי רחמי דאבא אבני רחמי דבני אבני דהוו ליה רב אחא בר יעקב איטפל ביה ברב יעקב בר ברתיה כי גדל א"ל אשקיין מיא אמר לו לאו בריך אנא והיינו דאמרי אינשי רבי רבי בר ברתך אנא: **מתני'** [ד]בפולמוס של אספסיינוס גזרו על עטרות חתנים ועל האירוס בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות כלות ושלא ילמד אדם את בנו [ה]יוונית בפולמוס האחרון גזרו שלא תצא הכלה באפריון בתוך העיר ורבותינו התירו שתצא הכלה באפריון בתוך העיר משמת ר"מ בטלו מושלי משלים משמת בן עזאי בטלו השקדנים משמת בן זומא בטלו הדרשנים משמת ר"ע בטל כבוד התורה משמת ר' חנינא בן דוסא בטלו אנשי מעשה משמת ר' יוסי קטנתא פסקו חסידים ולמה נקרא שמו קטנתא שהיה קטנתא של חסידים משמת רבי יוחנן בן זכאי בטל זיו החכמה [ו]משמת ר"ג הזקן [ז]בטל כבוד התורה ומתה טהרה ופרישות משמת רבי ישמעאל בן פאבי בטלה זיו הכהונה משמת רבי בטל ענוה ויראת חטא: [ח]**[גמ'** ת"ר] [ט]ר' פנחס בן יאיר אומר משחרב בהמ"ק בושו חברים ובני חורין וחפו ראשם ונדלדלו אנשי מעשה וגברו בעלי זרוע ובעלי לשון ואין דורש ואין מבקש ואין שואל על מי לנו להשען על אבינו שבשמים ר"א הגדול אומר מיום שחרב בית המקדש שרו חכימיא למהוי כספריא וספריא כחזניא וחזניא כעמא דארעא ועמא דארעא

אזלא

שמבזבזין דין אביהם. קורעים דין אביהם שכשבאין לדונם אומרים לפניו וכו': **הקהיתה שיניהם.** למה האכלתם והערתם עלינו במותינו ונפרעת מהם בחייהם: **מוכרי רבב.** רבב הוא דבר מאוס כגון חלב ושומן ונדבק בבגדים ונמאסין ואין לך אדם מתעסק בהם אלא עני: **שיתה ה' מורה להם.** לעיל מיניה כתיב כי לא לנצח ישכח אביון תקות ענוים תאבד לעד. שיתה ה' מורה להם תן להם מרות לאותן עניים עושר שיהו הגוים נוהגין בהם כבוד וידעו הגוים שהן אנוש ואינם אלהות שאין כל הכבוד והגדולה שלהם: **מתכסין בטלית אחת.** משום עוני: **בקרב שנים.** אותה פעולה שלך דהיינו דבר תורה שהיא בקירוב שנים ששנים צריכין להתקרב יחד בכיסוי אחד: **חייהו.** רפאהו והרווח להם ותן להם חיותם: **המה הולכים הלוך ודבר.** בדברי תורה. באליהו ובאלישע כתיב: **ראוין לישרף.** שעל מנת כן בא הרכב אש עליהם: **אחד מת.** ע"י חבירו שהרגו בשוגג וזה גולה לערי מקלט [ו]ואם אין כאן מיתה סימן למיתה (ב) וגלות סימן לגלות שאחד מת ואחד גולה: **בבלי דעת.** על שלא היה להם דעת להיות מלמדין זה את זה ולמדין זה מזה: **נדמו עמי.** וסיפיה דקרא ותשכח תורת אלהיך: **כי עם בציון ישב.** אלו יושבי ישיבת תורה וסיפא דקרא חנון יחנך לקול זעקך: **לחם צר.** במי הכתוב מדבר במי שמזונותיו קשין עליו ואעפ"כ יושב ועוסק בתורה: **והיו עיניך וגו'.** וכן בתריה כתיב ולא יכנף: **פרגוד.** מחיצה: **לא יכנף.** לא יתכסה ממך בכנף בגדו ומחיצתו: **דלמחר.** מי יתן שיבא יום: **מי ידע.** אם ייטב מן הלילה: **אלא דחליף.** מי יתן והיה זה יום הבא כזה שעבר: **אלא עלמא אמאי מקיים.** מאחר שהקללה הולכת תמיד ורבה: **אקדושה דסידרא.** סדר קדושה שלא תקנו אלא שיהו כל ישראל עוסקין בתורה בכל יום דבר מועט שאומר קריאתו ותרגומו והן כעוסקין בתורה וכיון שנוהג בכל ישראל בתלמידים ובעמי הארץ ויש כאן שתים קדושת השם ותלמוד התורה חביב הוא. וכן יהא שמיה רבה מברך שעונין אחר הגדה שהדרשן דורש ברבים בכל שבת היו נוהגין כך ושם היו נקבצין כל העם לשמוע לפי שאינו יום של מלאכה ויש כאן תורה וקידוש השם: **סדרים.** סדרי פרשיות דתורה: **עפתה.** שפסקה מישראל: **ביטלה טעם.** הפירות וריחם שמתוך שהיו טהורים ונוהגין בטהרה אף הקב"ה מטהר פירותיהן מריח רע ומטעם רע: **מעשר ביטל שומן דגן.** בעון פיסוק מעשרות פסק שומן הדגן כשמו של מעשר דאיקרי חלב כדכתיב כל חלב יצהר וגו' (במדבר יח): **דחינוניתא.** שמינה ויש בה ריח טוב ומין תמרים הוא לעצמו: **טהרה יש בך.** לפיכך מריחה לך ולא בטל הריח מאצלך: **אבא בריה.** דרבה בר רב הונא: **א"ל.** רב הונא לבריה: **שמחת את לבי.** בטהרתך: **והקהיתה את שיני.** שהראיתני שאהבתך על בנך יותר מעלי שנטלת ממני ונתת לו: **רחמי.** אהבה: **איטפל ביה.** גידלו בביתו: **רבי רבי.** גדל גדל אותי ואע"פ כן איני בנך: **בר ברתך אנא.** ואין עלי לכבדך כבן: **מתני' בפולמוס.** חיל שהביא אספסיינוס על ירושלים: **עטרות חתנים ואירוס.** מפרש בגמרא: **בפולמוס של טיטוס.** שהביא הורקנוס אאריסטובלוס אחיו. ובין זה לזה היו חמשים ושתים שנה כדאמר בסדר עולם: **עטרות כלות.** מפרש בגמרא [ע"ב]: **בפולמוס האחרון.** הוא של חורבן הבית ושל טיטוס נמי הוה: **באפריון בתוך העיר.** שהיו מוליכין אותה מבית אביה לבית בעלה ואפריון של מעילים וטליות מוזהבות מוקפות לה: **מושלי משלים.** לתת אות אמתלא וטעם לחכמה ליכנס בה בשערי בינה כגון ממשלות שועלים דאמר בסנהדרין (דף לח:) כי הוה דריש ר"מ בפירקא הוה דריש תילתא שמעתא ותילתא אגדתא ותילתא מתלי: **שקדנים.** שוקדין על דלתות בית המדרש לילה ויום כדאמר ביבמות (דף סג:) אבל מה אעשה שנפשי חשקה בתורה: **הדרשנים.** שהיה בקי בטעמי המקראות כדאמר לא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא (ברכות דף יב:): **בטל כבוד תורה.** שהיה נותן לבו לדרוש כל קוץ וקוץ של כל אות וכ"ש תיבות יתירות ואותיות יתירות כגון את וגם ואני דורש (סנהדרין דף נא:) וזהו כבוד תורה גדול שאין בה דבר לבטלה: **אנשי מעשה.** בטוח בתשובתו ועושה מעשים מופלאים כדאמר בתענית (דף כה.) נמטי כשורין יאמר לאומן וידלוק ולעזים להביא דובים בקרניהם: **קטנותא של חסידים.** שהיו החסידים הולכים וכלים והוא היה מקטניהם וסופן: **זיו החכמה.** זה לא ידענא מאי היא: **משמת ר"ג הזקן בטל כבוד התורה.** במסכת מגילה (דף כא.) אמר שעד שמת הוא היה בריאות בעולם ולא היו למדין תורה אלא מעומד משמת הוא ירד חולי לעולם והוצרכו ללמוד תורה מיושב: **בטל זיו הכהונה.** שהיה חכם ועשיר והכהנים רבים אוכלין על שולחנו: **ובני חורין.** מיוחסין: **חפו ראשם.** שגברה יד עזי פנים ממזרים שהם עשירים ואלו עניים: **נדלדלו אנשי מעשה.** אין חש להם: **ואין דורש.** לישראל: **ואין מבקש.** עליהם רחמים: **שרו חכימיא.** התחילו החכמים: **ספריא.** מלמדי תינוקות שהם קטנים מן החכמים: **כעמא דארעא.** כעמי הארץ:

אזלא

מסורת הש"ס

א) תענית י., ב) [תוספתא פט"ו ע"ש], ג) גיטין ז. נדה סא:, ד) מגילה כח., ה) רש"ל, ו) [גירסת ע"י רבי יהושע], ז) כ"ל ולא כן.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ונתן לכם אדני לחם צר: (ב) רש"י ד"ה אחד וכו' סימן למיתה איכא וגלות:

גליון הש"ס

מתני' יוונית. עיין תוספות מנחות דף סד ע"ב ד"ה ארור ובר"ש פ"ט מ"ח דפאה: שם משמת רבי בטל ענוה. עיין תוספות כתובות דף קג ע"ב ד"ה אותו יום:

מוסף רש"י

הלוך ודבר. ואהכי כתביה לאשמעינן דלאו שהיו הולכין בעומקה של הלכה לא היו ניזוקין (תענית י.). **אלא דחליף.** מי יתן בוקר של שחרית, שהצרות מתחזקות תמיד וכל שעה מרובה קללתה משלפניה (דברים כח סז). **בפולמוס של אספסיינוס.** חיל שהעלה אספסיינוס קודם שבא טיטוס עליהם (גיטין ז.). **גזרו על עטרות כלות.** משום צער (שבת נט.).

עין משפט נר מצוה

נה א מיי' פ"ה מהל' תענית הלכה טו סמג עשין מד"ס טוש"ע א"ח סימן תקס סעיף ד:

תורה אור השלם

1. שִׁיתָה יְיָ מוֹרָה לָהֶם יֵדְעוּ גוֹיִם אֱנוֹשׁ הֵמָּה סֶּלָה: תהלים ט כא
2. יְיָ שָׁמַעְתִּי שִׁמְעֲךָ יָרֵאתִי יְיָ פָּעָלְךָ בְּקֶרֶב שָׁנִים חַיֵּיהוּ בְּקֶרֶב שָׁנִים תּוֹדִיעַ בְּרֹגֶז רַחֵם תִּזְכּוֹר: חבקוק ג ב
3. וַיְהִי הֵמָּה הֹלְכִים הָלוֹךְ וְדַבֵּר וְהִנֵּה רֶכֶב אֵשׁ וְסוּסֵי אֵשׁ וַיַּפְרִדוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם וַיַּעַל אֵלִיָּהוּ בַּסְּעָרָה הַשָּׁמָיִם: מלכים ב ב יא
4. לָנֻס שָׁמָּה רוֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצַח אֶת רֵעֵהוּ בִּבְלִי דַעַת וְהוּא לֹא שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְנָס אֶל אַחַת מִן הֶעָרִים הָאֵל וָחָי: דברים ד מב
5. נִדְמוּ עַמִּי מִבְּלִי הַדָּעַת כִּי אַתָּה הַדַּעַת מָאַסְתָּ וְאֶמְאָסְאךָ מִכַּהֵן לִי וַתִּשְׁכַּח תּוֹרַת אֱלֹהֶיךָ אֶשְׁכַּח בָּנֶיךָ גַּם אָנִי: הושע ד ו
6. כִּי עַם בְּצִיּוֹן יֵשֵׁב בִּירוּשָׁלִָם בָּכוֹ לֹא תִבְכֶּה חָנוֹן יָחְנְךָ לְקוֹל זַעֲקֶךָ כְּשָׁמְעָתוֹ עָנָךְ: ישעיהו ל יט
7. וְנָתַן לָכֶם אֲדֹנָי לֶחֶם צָר וּמַיִם לָחַץ וְלֹא יִכָּנֵף עוֹד מוֹרֶיךָ וְהָיוּ עֵינֶיךָ רֹאוֹת אֶת מוֹרֶיךָ: ישעיהו ל כ
8. בַּבֹּקֶר תֹּאמַר מִי יִתֵּן עֶרֶב וּבָעֶרֶב תֹּאמַר מִי יִתֵּן בֹּקֶר מִפַּחַד לְבָבְךָ אֲשֶׁר תִּפְחָד וּמִמַּרְאֵה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה: דברים כח סז
9. אֶרֶץ עֵיפָתָה כְּמוֹ אֹפֶל צַלְמָוֶת וְלֹא סְדָרִים וַתֹּפַע כְּמוֹ אֹפֶל: איוב י כב